

Література

1. Артус М.М. Формування механізму ціноутворення в умовах ринкової економіки: Монографія. – Тернопіль: Економічна думка, 2002. – 364 с.
2. Шкварчу Л.О. Ціноутворення: Підручник. – К.: Кондор, 2006. – 246 с.

УДК 631.22

Здобувач В.М. Хомка – Львівський національний
аграрний університет, м. Дубляни

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

Розглянуто проблеми функціонування фермерських господарств в державі. Зокрема, в статті проаналізовано зарубіжний досвід діяльності фермерських господарств та на цій основі обґрунтовано напрями розвитку їх в Україні.

Ключові слова: фермерське господарство, ефективність, земля, державне регулювання

Competitor V.M. Homka – Lviv national agrarian university, Dublyany

Organization and legal ways of farm enterprises activity

The article deals with the problems of farm enterprises functioning today's. Specially foreign experience of farm enterprises activity is analyzed and on this base the ways of their development in Ukraine are grounded.

Keywords: farm enterprises, effectiveness, land, state regulation

Постановка проблеми. Світова практика свідчить, що фермерські господарства є однією з ефективних форм господарювання. Проте вітчизняні фермерські господарства перебувають на стадії розвитку, що характеризується невеликими темпами зростання обороту та від'ємними фінансовими результатами. На цьому етапі господарства зіштовхуються з проблемами виживання, пов'язаними з пошуками місця на ринку та коштів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам функціонування фермерських господарств присвячено Наукові праці багатьох вчених. Зокрема, це П. Березівський, В. Збарський, В. Зіновчук, О. Крисальний, В. Липчук, В. Месель-Веселяк, П. Саблук, Д. Олійник, Г. Черевко, О. Шестопад, М. Шульський, В. Юрчишин та ін. Вони розглядають теоретичні проблеми формування фермерських господарств, аналізують соціально-економічні умови їх функціонування, визначають шляхи їх подальшого розвитку. Однак дискусії щодо доцільності фермеризації сучасного сільського господарства спонукають до проведення порівняльного аналізу ефективності функціонування різних організаційно-правових форм господарювання.

Постановка завдання. Завданням цієї статті стало вивчення особливостей розвитку фермерських господарств у сучасних умовах та розроблення відповідних заходів щодо створення сприятливого економічного клімату на всіх рівнях управління.

Виклад основного матеріалу. Наявний досвід організації підприємництва у сільському господарстві свідчить, що фермерське господарство на сьогодні є його основною організаційно-правовою формою. Більшість економістів-аграрників під фермерським господарством розуміє форму сільськогосподарсько-

го виробництва, засновану винятково на особистій праці його власників та членів сім'ї. Це самостійний господарюючий суб'єкт, який використовує на правах оренди, приватної власності або довічно успадкованого володіння виділену йому земельну ділянку. Це визначення значною мірою зорієнтоване на виробничий бік явища, не відображаючи його соціальний характер.

Згідно зі ст. 1 Закону "Про фермерське господарство", це господарство є формою підприємницької діяльності громадян зі створенням юридичної особи, які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, займатися її переробкою та реалізацією з метою отримання прибутку на земельних ділянках, наданих їм для ведення фермерського господарства, відповідно до закону [3].

Не можна не погодитися з тим, що саме розвиток фермерських господарств, які є сімейно-трудовими за своєю суттю, є в сучасних умовах одним із головних напрямів реалізації аграрної реформи. Ці так звані малі форми сільськогосподарського виробництва повинні не лише "співіснувати" з крупними аграрними господарствами (насамперед кооперативного типу), а й активно взаємодіяти з ними [4, с. 5].

Здійснення господарської діяльності фермерськими господарствами неможливе без використання землі. Проблеми використання земельних ресурсів в цих господарствах часто розглядають у наукових публікаціях, коментують практики. Вчені зазначають, що ця форма господарювання в аграрному секторі робить вагомий внесок у виробництво сільськогосподарської продукції, створює необхідне середовище для розвитку конкуренції, забезпечує зайнятість значної частини трудових ресурсів [1, с. 17-18]. Ними вказується на те, що функціонування фермерських господарств створює підґрунтя для формування на селі середнього класу за рахунок невеликих землевласників та господарств, які показали свою високу дієздатність

Твердження деяких авторів, що основна причина низької результативності **фермерської діяльності** зумовлена недостатнім рівнем нормативно-правової бази, не цілком відповідає дійсності. Прийняття на державному рівні важливих документів щодо розвитку фермерства та функціонування Українського державного фонду підтримки фермерських господарств є тому підтвердженням.

Нові форми вітчизняних фермерських господарств не є тією альтернативною основою, яка забезпечить належний рівень виробництва замість реформованих старих виробничих структур. Але це не означає, що у фермерського сектора відсутні перспективи. У багатоукладній економіці України фермери займають певну нішу і поряд із сільськогосподарськими підприємствами і господарствами населення (особистими селянськими господарствами) відносяться до основних форм сільськогосподарських товаровиробників.

Сьогодні більшість фермерських господарств України перебувають у скрутному фінансовому становищі. Значна частина фермерів знаходить вихід із нього в створенні фермерських кооперативів, які є добровільним об'єднанням фермерів, що на пайових засадах спільно займаються певним видом господарської діяльності. Основне призначення фермерських кооперативів – надання послуг його членам [2, с. 188].

Зарубіжний досвід розвитку сільськогосподарської кооперації свідчить, що її здійснення вимагає відповідної організаційної, юридичної та економічної культури, чітких законодавчих гарантій. Корисним для агропромислового виробництва України може бути кооперативна діяльність Скандинавських країн у сфері переробки і реалізації продукції. Так, у Швеції через кооперативи реалізується 98 % молока, виробленого фермерськими господарствами, 80 – птиці і тварин, понад 80 – зерна, 75 – яєць, забезпечується до 60 % постачання засобів виробництва. У зарубіжних країнах функціонують і змішані форми кооперативних структур, які здійснюють постачальницьку і збутову діяльність (Швеція, Данія, Фінляндія, Норвегія та інші країни). Тут молочні кооперативи не лише переробляють продукцію, а й постачають у господарства своїх членів різне обладнання – доїльну техніку, холодильники-цистерни, сепаратори тощо. Збутові кооперативи, що об'єднують спеціалізовані рослинницькі господарства, постачають фермерам також насіння, засоби захисту рослин, мінеральні добрива тощо.

Заслуговує на увагу практика створення кооперативних форм міжгосподарського використання техніки – "машинні гуртки", "машинні ринги". Такі кооперативи проводять закупівлю, зберігання, ремонт і спільну експлуатацію сільськогосподарської техніки (Бельгія, Нідерланди, Німеччина). Об'єднуючи практично всіх фермерів (Швеція, Фінляндія, Данія, Норвегія), кооперативи відіграють провідну роль в економічних зв'язках аграрного сектора з іншими галузями національного господарства. Це стосується як збуту сільськогосподарської продукції та її переробки, так і виробничого забезпечення, кредитування і обслуговування фермерських господарств.

Лише шляхом об'єднання фермерські господарства можуть протистояти монополістам. Наприклад, французький кооператив LeGrainCooperative об'єднує 14 тис. виробників зерна, продає зерно у Франції, в країни Латинської Америки, Азії. Він нагромаджує великі партії зерна, які з часом збуває за цінами, найбільш вигідними для фермерів. Питання збуту, ціни, вивчення ринку знаходиться в компетенції кооперативу [5, с. 25,37].

Досвід зарубіжних країн, власні дослідження свідчать про те, що саме у сільському господарстві, особливо там, де неможливе потокове виробництво продукції, складно досягти вагомих, що відповідають потребам суспільства результатів без зміцнення приватної власності та особистого інтересу працівника. Отже, спочатку такий легкий, як нам здавалося, шлях організації великих товарних підприємств і забезпечення на цій основі суспільства продуктами харчування у підсумку виявився більш тривалим у частині перспектив розвитку із-за відмови врахування "людського фактора". Фермерські господарства – основа ефективного функціонування сільського господарства промислово розвинутих країн. У США, наприклад, 87 % господарств становлять сімейні ферми.

Практика свідчить, що ніде у світі колгоспи не прижилися. Залишився єдиний приклад колгоспного господарства у всьому світі – ізраїльські кібуци. Але це абсолютно монастирське господарство. Його можна назвати ідеологічним. Досвід країн Східної Європи показує можливість розвитку невеликих селянських господарств товарного типу. Так, у Польщі середній розмір селянського господарства становить 4-8 га.

На загал треба сказати, що є різні думки і у питаннях про те, кому віддати перевагу при організації особистих селянських та фермерських госпо-

дарств: або необхідно дозволити створювати господарства всім бажаючим це зробити, або обмежити доступ у фермери жителям міст і запровадити ценз ведення господарства та оформлення прав на нього зі закінченням певного строку (міському жителю – 5 років, мешканцю села – 2 роки), або ж дозволити формування особистих селянських чи фермерських господарств тільки мешканцям села на основі виділених земельних та майнових паїв.

На нашу думку, уведення освітнього цензу, цензу осілості і строку ведення господарства необхідне для впорядкування процесу організації фермерських та особистих селянських господарств, скорочення нераціонального використання державних коштів. Деякі автори пропонують "загнати" особисті селянські господарства у "нішу обслуговуючих", допоміжних великим структурам агробізнесу. Проте такий підхід обмежує свободу підприємництва. Складається враження, що особисті селянські господарства повинні обслуговувати великі спеціалізовані тваринницькі та інші підприємства, оскільки таким шляхом підвищується стійкість особистих селянських господарств. Цей підхід також заперечує свободу вибору варіантів розвитку малого бізнесу на селі. Багатопрофільність розвитку особистих селянських господарств, як обов'язкова умова їх виживання також нераціональна. Має бути різноманіття виробничих напрямків.

Висновки. Отже, на початкових стадіях проведення реформ, фермерські господарства досягли успіхів значною мірою завдяки ресурсам, які надходили з господарств суспільного сектора майже завжди в необлікованих формах. Розпад тих же колгоспів, радгоспів, які фактично були донорами для фермерських господарств, зумовив необхідність вести фермерську діяльність за рахунок власних ресурсів. Це, безумовно, було важче, однак чесніше і прозоріше. Такі обставини відіграли позитивну роль і для науковців – дослідження стали базуватися на об'єктивній інформації, а одержані результати цінніші як для теоретиків, так і практиків фермерського руху.

Невдачі у фермерському русі не означають, що ця форма господарювання не є перспективною в наших умовах. Вона має своє майбутнє серед інших організаційно-господарських структур в агровиробництві, яке залежить, передусім, від оптимального використання наявних ресурсів, зокрема земельних. Для цього слід ширше використовувати економіко-математичне моделювання, застосування якого в останні роки значно звузилось, хоча можливості і потреби у вирішенні оптимізаційних задач у сьогоденних умовах зросли.

Література

1. **Зиновьев Ф.В., Горда О.С., Ляшенко И.В.** Малые формы хозяйствования. – Симферополь: Таврия, 2003. – 164 с. – С. 17-18.
2. **Месель-Веселяк В.Я.** Організаційні форми господарювання в сільському господарстві// Вісник економічної науки України. – 2006, № 2. – С. 184-190. – С. 188.
3. **Про фермерське господарство:** Закон України від 19 червня 2003 р. № 973-IV.
4. **Титова Н.** Фермерство в Україні: основні правові засади. Питання та відповіді. – Львів, 1998. – 184 с. – С. 5.
5. **Шульський М.Г.** Фермерство: проблеми становлення і розвитку: Монографія. – Львів, 2004. – 392 с.